

บทที่ ๔

คุณค่าในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในวรรณกรรม เรื่องหลวงพ่отองวัดโบสถ์

วรรณกรรมเป็นผลงานการสร้างสรรค์จากปัญญามนุษย์ที่เกิดจากการเรียนรู้และพัฒนาออกมาเป็นวรรณกรรม เพราะมนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีสมองและภูมิปัญญา การบริโภคอาหารเพื่อสร้างความเจริญเติบโตทางร่างกายเช่นเดียวกับสิ่งมีชีวิตชนิดอื่นคงไม่เพียงพอสำหรับมนุษย์เป็นแน่แท้ เพราะมนุษย์นั้นยังต้องการอาหารทางใจด้วย เหตุนี้เองจึงทำให้มนุษย์สร้างสรรค์งานศิลปะได้หลากหลายแขนง เพื่อสนองความต้องการทางด้านจิตใจของตนและผู้อื่น วรรณกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นเป็นอีกแขนงหนึ่งจากศิลปะหลาย ๆ แขนงศิลปะเหล่านี้จึงมีส่วนช่วยเติมเต็มด้านจิตใจให้แก่ผู้อ่าน ให้มีโอกาสสัมผัสรสอารมณ์หลากหลายที่นักเขียนจำลองมาจากชีวิตจริงหรือจินตนาการ ถึงแม้จะมีการติดต่อแต่งเติมมากบ้างน้อยบ้างก็ตาม ก็ยังก่อให้เกิดอิทธิพลของผู้อ่านในหลาย ๆ ด้านอีกด้วย อย่างไรก็ตาม เนื่องจากในบทที่ ๓ ผู้วิจัยได้ยกหลักธรรมมาอธิบายแล้วว่าเหมาะสมกับสังคมไทยเพียงไร เพราะฉะนั้น ในบทนี้ ผู้วิจัยจะได้สังเคราะห์สาระสำคัญของวรรณกรรมเรื่องหลวงพ่отองวัดโบสถ์ ว่ามีอิทธิพลต่อสังคมไทยเพียงไร

๔.๑ คุณค่าต่อบุคคล

ตามหลักธรรมถือว่าคุณค่าต่อบุคคล ต้องมีแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องด้วย เพราะชีวิตที่มีคุณภาพจะต้องมีการพัฒนาตลอดเวลา การพัฒนาชีวิตก็คือการศึกษาและการเรียนรู้จากสิ่งต่าง ๆ รอบ ๆ ตัว ทวี วรคุณ เห็นความสำคัญของการศึกษาเป็นอย่างมาก จะเห็นได้จากวรรณกรรมหลาย ๆ เรื่อง ที่สร้างสรรค์ออกมามีหลายบทหลายตอนที่กล่าวถึงเรื่องการศึกษาด้วยเหตุที่ท่านก็เป็นบุคคลหนึ่งที่ได้รับการศึกษามาพอสมควร วรรณกรรมที่ท่านแต่งจึงไพเราะจับใจ จนได้รับการยอมรับจากสังคมว่า เป็นสุดยอดนักเขียนขั้นต้น ๆ ผลผลิตที่ได้จากการศึกษาก็คืองานวรรณกรรมที่ทรงคุณค่าหลากหลายและเป็นแบบอย่างที่ดีในการเขียนสำหรับนักเขียนรุ่นต่อ ๆ มาจนปัจจุบัน อีกทั้งงานเขียนของท่านยังส่งผลต่อแนวความคิดและการดำเนินชีวิตต่อนักอ่าน และส่งผลต่อรูปแบบการแต่งวรรณกรรมของนักเขียนตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบันอีกด้วย เพราะเหตุนี้เอง เราจึงมีโอกาสได้ศึกษาวรรณกรรมของท่านกันจนถึงทุกวันนี้ ดังนั้น วรรณกรรมจึงมีอิทธิพลอย่างมากต่อผู้อ่านและนักเขียนในด้านต่าง ๆ

จากวรรณกรรมข้างบนจะเห็นได้ว่า ทวี วรคุณ ผู้ประพันธ์ กำลังปลูกฝังทัศนคติที่ดี ใช้วิธีการกล่าวอ้างถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยใช้วิธีการอธิฐานขอพรจากพระ ขอให้ไม่ทำให้เกิดชาติไหนก็ตาม ก็

ขอให้เป็นผู้ที่มีปัญญาและมีความรู้ควบคู่ไปกับมีศีลธรรมประจำใจ นั่นเพราะสุนทรภู่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการศึกษาและการประพฤติตนเป็นคนดีอย่างมาก ท่านจึงย้ำไว้ในวรรณกรรมของท่านเสมอ จะเห็นได้ว่า ชีวิตกับการศึกษาเป็นเรื่องที่ไม่สามารถจะแบ่งแยกออกจากกันได้ เพราะชีวิตก็คือ กระบวนการศึกษาเล่าเรียน เพื่อนำไปสู่การเข้าใจตนเอง เข้าใจสังคม เป็นโลกที่ไร้พรมแดน ไม่จำกัด การเวลา ไม่จำกัดเพศวัย หรือชนชั้นวรรณะ สุดท้ายใครจะเอาใจใส่และสนใจที่จะแสวงหาความรู้ มาก กว่ากันเท่านั้นเอง

ในทัศนะทางพระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงกระบวนการและสาระสำคัญของการศึกษา เอาไว้ว่า การศึกษาที่ถูกต้องนั้นจะต้องเป็นไปเพื่อการพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตของตนเองให้ดีขึ้น และจะต้องเป็นมรรควิธีที่จะนำชีวิตไปสู่ความเบิกบานสะอาด สว่าง สงบ และหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง นั่นคือจะต้องดำเนินไปตามหลักไตรสิกขา ๓ ประการ คือ พัฒนาศีล สมาธิ และปัญญา คือ

๑. **อธิศีลสิกขา** คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูงหรือ เป็น กระบวนการศึกษาที่เป็นไปเพื่อการพัฒนาตนเองให้เป็นคนที่มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ งดเว้นจากการประพฤติในสิ่งที่ไม่ชอบธรรม และให้ความเคารพในสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น อยู่เสมอ

๒. **อธิจิตตสิกขา** คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรมเช่นสมาธิอย่างสูง หรือ กระบวนการศึกษาที่เป็นไปเพื่อการพัฒนายกระดับจิตใจของตนเองให้สูงขึ้น โดยมุ่งเน้นที่จะ สร้างความเข้มแข็ง ความเชื่อมั่น ความหนักแน่น และ ความบริสุทธิ์ให้เกิดขึ้นกับตนเอง

๓. **อธิปัญญาสิกขา** คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง หรือ กระบวนการศึกษาที่เป็นไปเพื่อการพัฒนาความรู้หรือสติปัญญาให้มากขึ้นในตนเอง อันจะเป็น หนทางนำไปสู่การรู้จักตนเอง เข้าใจตนเอง ควบคุมตนเอง ปรับปรุงตนเอง เปลี่ยนแปลงตนเองพัฒนา ตนเอง รวมทั้งจะเป็นหนทางที่จะนำบุคคลไปสู่การเข้าใจในปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นใน ชีวิตประจำวัน และทำให้บุคคลสามารถก้าวเข้าถึงความหลุดพ้นได้ในที่สุด^๑

สรุปได้ว่า วรรณกรรมเป็นการศึกษาหลักธรรมอีกแบบหนึ่ง ไม่ว่าจะในยุคสมัยใด สามารถ ที่จะสัมฤทธิ์ผลได้ หากตั้งใจศึกษาวรรณกรรมเพื่อที่จะเรียนรู้หรือทำความเข้าใจตนเองและผู้อื่น และ เป็นไปเพื่อที่จะยกระดับจิตวิญญาณของตนเองให้สูงขึ้น และได้เป็นไปเพื่อการพัฒนาศีล สมาธิ ปัญญา ไม่ได้ศึกษาเพียงเพื่อตามกระแสของกิเลส และตอบสนองกระแสของโลกนิยม

๔.๒ คุณค่าต่อสังคม

^๑ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐๗.

วรรณกรรม ถือว่าเป็นภาพสะท้อนสังคม การสะท้อนนี้มีใช่เป็นการสะท้อนอย่างบันทึก เหตุการณ์ทำนองประวัติศาสตร์ แต่เป็นภาพสะท้อนประสบการณ์ของผู้ประพันธ์และเหตุการณ์ส่วนหนึ่งของสังคม วรรณกรรม จึงมีความเป็นจริงทางสังคมสอดแทรกอยู่ด้วยเสมอ^๒ เพราะววรรณกรรมเป็นผลงานอย่างหนึ่งของผู้ประพันธ์ ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งในสังคมเนื่องจากว่าเมื่อแต่งวรรณกรรม ก็จะมีเรื่องราวและเหตุการณ์ต่างๆ จากความรู้และประสบการณ์ที่พบเห็นลงในวรรณกรรม ด้วยเหตุนี้วรรณกรรมกับสังคม จึงมีความสัมพันธ์กันในด้านคุณค่าความรู้ ความเชื่อ และคติธรรมคำสอน รวมทั้งสำนวนโวหารในงานวรรณกรรมแต่ละประเภท ทั้งนี้หากพิจารณาถึงคุณค่าของวรรณกรรมคำสอน จะเห็นว่า ใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการควบคุมสังคมให้อยู่ในกรอบระเบียบ จารีต ประเพณีของสังคม ซึ่งนับว่าเป็นความฉลาดของทวี วรคุณที่เกิดจากความเลื่อมใสศรัทธาในศาสนา ความเคารพพระศาสดามีมาก ประกอบกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ร่วมกัน จำทำให้เกิดความเชื่อว่สิ่งเคารพเกี่ยวกับศาสนาเป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ที่อาจบันดาลสิ่งดีสิ่งชั่วให้เกิดขึ้นแก่ตนได้เช่น ความเลื่อมใสในพระพุทธรูปว่มีอิทธิฤทธิ์ต่างๆ เชื่อถือความศักดิ์สิทธิ์ของคาถา อันเป็นภาษาบาลีว่มีอำนาจเรียกว่เวทมนต์คาถา คำสวดต่างๆ ถือว่าเป็นมงคลและสามารถขับไล่ภูตผีปีศาจได้^๓

คุณค่าของวรรณกรรมเรื่องหลวงพ่อทองวัดโบสถ์ด้านผดุงสังคมให้เข้มแข็ง เช่น หลักธรรมสำหรับการมีชีวิตครอบครัว เช่น

“พระพุทธเจ้าทรงสอนให้คนรักษาประเวณี ที่ประพฤติตามประเพณีที่ได้เสียเป็นผัวเมียกันแล้ว ต้องยกย่องกัน เปิดเผยความเป็นผัวเมียกันให้ปรากฏ เลี้ยงดูกัน ไม่นอกใจกัน และไม่ทอดทิ้งกัน ผัวเมียที่ได้กัน และอยู่ด้วยกันตามประเพณี เมื่อมีลูกแล้ว ลูกที่เกิดย่อมรู้ว่ใครเป็นวงศ์ญาติ หรือผู้ใหญ่ในสายสกุลของตน แล้วจะได้นับถือรักใคร่กันตามสัมพันธ์^๔

การประยุกต์คำสั่งสอน ข้อห้าม^๕ หรือความเชื่อต่างๆ ซึ่งแต่เดิมใช้เป็นตัวควบคุมหรือกำหนดพฤติกรรมของผู้คนในสังคม มารจนาเป็นบทวรรณกรรม เพื่อใช้ย้ำเตือนและบังคับให้สังคมตั้ง

^๒ หทัยวรรณ ไชยะกุล, วรรณกรรมศึกษา, (เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มิ่งเมือง, ๒๕๔๙), หน้า ๗๖.

^๓ เบญจมาศ พลอินทร์, วรรณคดีชนบประเพณีและศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ภาพพิมพ์, ๒๕๒๔), หน้า ๑๕.

^๔ ทวี วรคุณ, หลวงพ่อทองวัดโบสถ์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์บุ๊ค, ๒๕๔๑), หน้า ๑๒๙.

^๕ ทวี ศรีแก้ว, “คติในการครองเรือนจากวรรณกรรมอีสาน”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ), ๒๕๓๖.

มันอยู่ในความสงบ มีระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ดังนั้น การศึกษาวรรณกรรมจึงเลี่ยงการศึกษาสังคมได้ยากความรู้เกี่ยวกับสังคมอันเป็นที่เกิดของวรรณกรรมจึงเป็นสิ่งที่จำเป็น^๖

สังคมไทย มีลักษณะที่แตกต่างในโครงสร้างจากสังคมในโลกตะวันตกอย่างมากแม้ คนไทยในแต่ละภูมิภาคจะมีความแตกต่างในวัฒนธรรมและประเพณี แต่เอกลักษณ์ความเป็นไทยก็ ยังมีส่วนร่วมกันอยู่มาก ความเชื่อเช่นนี้ก็ตกทอดวัฒนธรรมของไทยมาเป็นเวลานาน นอกจากนี้ประเทศไทยยังมี วัฒนธรรมที่ตกทอดมาช้านานอื่นๆ อีก เช่น วัฒนธรรมการอบรมเลี้ยงดู ที่บิดามารดาไทยทุกระดับ จะเน้นเหมือนกัน คือ ๑) การควบคุมพฤติกรรมก้าวร้าวทางกายและวาจา ๒) ความกตัญญูและความจงรักภักดี ๓) ความเมตตา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความเสียสละ ค่านิยมนี้ตกทอดในสังคมไทยเหมือนสังคมในตะวันออก โดยทั่วไปได้แก่ ค่านิยมการมีคารวะต่อผู้อาวุโส เป็นวัฒนธรรมที่ปฏิบัติกันต่อเนื่องมาเป็นเวลานาน ลูกต้องเคารพพ่อแม่ น้องต้องเคารพพี่พี่พี่ พี่ต้องไม่เถียงผู้ใหญ่ คนไทยมีการดำเนินชีวิตแบบพี่ๆ น้องๆ ถ้าเป็นผู้ใหญ่ก็จะถูกเรียกว่า ลุง ป้า ตายาย ถ้าเด็กก็จะถูกเรียกว่า ลูก หลาน ฉะนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยจึงแตกต่างไปจากสังคมตะวันตก ชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยไม่ว่าจะเป็นการทำงานหรือความสัมพันธ์ในครอบครัวจึงมีลักษณะเหมือนคนไทย^๗

จารีตประเพณีถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญและมีความจำเป็นในการดำเนินผดุงสังคมให้เข้มแข็ง เพราะว่าจารีตประเพณีเป็นกระบวนการการสร้างฐานสังคมให้เข้มแข็งที่เกิดขึ้นพร้อมๆ กับการดำรงชีวิต โดยใช้จารีตประเพณีเป็นเครื่องมือช่วยให้ทำสิ่งต่างๆ เพื่อให้บรรลุผลตามที่ตั้งใจไว้ มนุษย์อยู่ร่วมกันได้เป็นชนเผ่า เป็นสังคม เป็นประเทศชาติ ก็ด้วยจารีตประเพณีเพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจและสร้างจุดมุ่งหมายร่วมกัน จารีตประเพณีจึงเป็นเครื่องมือที่มนุษย์ใช้เพื่อสร้างและพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างกันเป็นสิ่งที่ช่วยให้มนุษย์รักกัน ห่วงใยกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งปรากฏหลักฐานที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องหลวงพ่อกทองได้แก่

(๑) ทิศ ๖

สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันแรกของสังคมมนุษย์ แม้จะเป็นสถาบันที่มีขนาดเล็กที่สุดแต่ก็มีความสำคัญมากที่สุดเช่นกัน ครอบครัวนั้นจะประกอบด้วยสามีภรรยาและเมื่อมีบุตร ก็เปลี่ยนสถานภาพเป็นบิดามารดา จึงจะเป็นครอบครัวที่ครบบริบูรณ์ได้ “ครอบครัวเป็นสถาบันที่อบรบ่ม

^๖ เจตนา นาควัชระ, *วรรณคดีวิจารณ์และวรรณคดีศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๓๓.

^๗ พรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์, *มนุษย์สัมพันธ์*, พิมพ์ครั้งที่ ๔ , (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๘๕.

นิสัยให้บุตรหลานเป็นคนดีของสังคมและยังเป็นสถาบันที่สร้างความมั่นคงให้แก่ประเทศชาติในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม”^๘

ในวรรณกรรมเรื่องหลวงพ่อบุญรอดวัดโบสถ์มีเนื้อความที่เกี่ยวข้องกับเรื่องครอบครัวเป็นการสังเคราะห์เกื้อกูลกัน ดังความว่า

“แม้บุญช่วยจะไม่ใช่ลูกในไส้ แต่เป็นคนดีต่อผู้เลี้ยงดูและมีความเสียสละต่อน้อง อันยากที่ผู้เป็นพี่น้องแท้ๆ จะประพาสได้ ดีกว่าลูกบางคนของบางบ้านเสียอีก”^๙

ปัจจุบันสังคมไทยได้มีการส่งสอนอบรมบุตรธิดาให้ตั้งอยู่ในคุณธรรมโดยเฉพาะความกตัญญูกตเวที “คนไทยส่วนมากมักให้ความเคารพนับถือผู้ใหญ่ ใครมีบุญคุณก็จำไว้และหาทางตอบแทน”^{๑๐} เป็นการเน้นให้เห็นถึงความรู้จักบุญคุณของผู้ที่ได้กระทำไว้แก่ตนเองก่อนนอกจากนั้น บิดามารดาจะต้องสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาทมิ้วเมออบายมุขทั้งหลายที่เกิดขึ้นในยุคเทคโนโลยี ครอบครัวไทยจึงมักมีความอบอุ่นอันเกิดจากความรักที่มีต่อกันช่วยเป็นภูมิคุ้มกันไม่ให้บุตรธิดาเข้าไปเกี่ยวข้องกับปัญหาสังคม และยังช่วยเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเยาวชนที่ได้เจริญเติบโตขึ้น ปัจจุบันผู้ปกครองทั้งหลายได้นำบุตรธิดามาร่วมโครงการกับวัด โดยมีพระภิกษุสงฆ์ร่วมกับหน่วยงานของภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการอบรมศีลธรรมจริยธรรมให้แก่เยาวชน โดยการเปิดค่ายพุทธบุตร ค่ายศีลธรรมตามสถานที่ต่างๆ อันเป็นการช่วยเหลือสังคมอีกทางหนึ่ง การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาแก้ไข้ปัญหาของสังคม จึงมีความจำเป็นต่อชุมชนอย่างมาก นับได้ว่า สังคมไทยได้มีการสอนศีลธรรมตั้งแต่ระดับเยาวชนจนถึงระดับชนชั้นปกครอง ทิศทางเป็นหลักการพัฒนาจริยธรรมทั้งสองอย่าง คือ จริยธรรมส่วนบุคคลเพราะได้แสดงหน้าที่ของบุคคลต่างๆ ที่พึงปฏิบัติต่อกันและกันทำให้บุคคลแต่ละคนมีคุณภาพที่ดี คือ “เมื่อบุคคลมีคุณภาพปฏิบัติตามหน้าที่โดยสมบูรณ์แล้วก็ส่งผลให้สังคมส่วนรวมมีความสุขร่มเย็น”^{๑๑} “หลักทิศ ๖ นี้ ชาวยุโรปเลื่อมใสมากกว่าจะสามารถแก้ปัญหาสังคมได้ เพราะได้กำหนดหน้าที่ให้บุคคลทุกประเภทในสังคมควรปฏิบัติต่อกันในทางที่ดีงาม ไม่มีการกดฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งลงไป”^{๑๒}

^๘ วิมล จิโรจน์พันธุ์และคณะ, วิถีไทย, (กรุงเทพมหานคร : แสงดาว, ๒๕๔๘), หน้า ๕๔.

^๙ ทวี วรคุณ, หลวงพ่อบุญรอดวัดโบสถ์, หน้า ๑๐๑.

^{๑๐} พัน ดอกบัว, พระพุทธศาสนากับคนไทย, หน้า ๖๙.

^{๑๑} พระมหาประพันธ์ สุวรรณมณี, “ศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังสือในจังหวัดนครศรีธรรมราช”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล), ๒๕๔๓, หน้า ๙๔.

^{๑๒} คุณ โทจันทร์, พุทธศาสนากับสังคมและวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๖๙.

(๒) ไตรลักษณ์

เป็นหลักธรรมที่สำคัญอย่างยิ่งอีกอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนา เพราะเป็นหลักที่แสดงถึงหลักความเป็นจริงตามธรรมชาติ ไตรลักษณ์เป็นสังขธรรมอันแท้จริงที่อยู่คู่กับโลกมนุษย์ เป็นการแสดงความธรรมดาของชีวิตและสรรพสิ่งว่า ทุกชีวิตและสรรพสิ่งที่เกิดมามีเหตุปัจจัยนำมาให้เกิด และต้องเป็นไปตามเหตุปัจจัยเหล่านั้น หลักธรรมข้อนี้เป็นการสอนให้ทุกชีวิตมีสติปัญญารู้เท่าทันกับความเป็นไป เป็นการเตือนสติไม่ให้ประมาทหมัวเมาในโลกมายา

ในวรรณกรรมเรื่องหลวงพ่อบุญรอดได้กล่าวถึงเรื่องความทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะการพลัดพรากจากบุคคลอันเป็นที่รัก กวีได้มุ่งเน้นให้ทุกคนได้ทราบว่ มนุษย์ทุกคนที่เกิดมามีอันเป็นไปตามกาลเวลาและตามความเป็นจริง ดังตอนต้นเรื่องก็พบการสรวลครตของสมเด็จพระมหาธรรมราชา พระมหากษัตริย์ของไทย อันแสดงให้เห็นถึงความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของชีวิต ไตรลักษณ์นี้จึงสอนให้รู้จักการใช้ชีวิตและความเป็นไปของสรรพสิ่งตามสภาพความเป็นจริง เป็นการสอนให้รู้จักการวางท่าทีต่อชีวิตและสรรพสิ่ง ทำใจให้ได้ ปล่อยใจให้ได้ เมื่อสรรพสิ่งเปลี่ยนแปลง เสื่อมสลายหรือแตกดับไป”^{๓๓} ชีวิตของคนเรามีความหมุนเวียนเปลี่ยนผันไปอยู่ตลอดเวลา

หลักไตรลักษณ์ที่ผู้ประพันธ์ได้นำมาประพันธ์สอดแทรกไว้ในวรรณกรรมเรื่องหลวงพ่อบุญรอดนี้ เป็นเครื่องเตือนใจให้สติแก่บุคคลทั่วไปว่าชีวิตของคนเรานั้นไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงความเป็นจริงของชีวิตไปได้ มีพบกันก็มีจากกัน เป็นการฝึกตนให้รู้จักกับสังขธรรมของโลก เป็นการฝึกให้มีสติปัญญารู้เท่าทันกับความผันแปรของธรรมชาติ เพื่อจะได้ดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุข

(๔) กรรม

คนไทยส่วนใหญ่เชื่อเรื่องบุญ-บาป เชื่อผลของกรรม “กรรมทำให้คนแตกต่างกัน”^{๓๔} และยังมีผลให้คนต้องรับกรรมที่ตนเองได้ทำไว้อีกด้วย เป็นการชดใช้กรรมที่ได้กระทำไว้ในอดีต นอกจากจะมีความเชื่อเรื่องกรรมในอดีตที่มีให้ผลในปัจจุบันและอนาคตแล้ว ยังมีความเชื่อว่า กรรมที่ทำในปัจจุบันจะสามารถบันดาลให้ตนได้พ้นบ่วงกรรมที่ได้รับนั้นอีกด้วย

ในวรรณกรรมเรื่องหลวงพ่อบุญรอดได้กล่าวถึงลักษณะของกรรมไว้เป็นกรรมที่ให้ผลในปัจจุบันแบบทันตาเห็นและกรรมที่ต้องการให้เกิดขึ้นในอนาคต “สังคมไทยเมื่อคนในครอบครัวเสียชีวิตมักให้ความสำคัญกับการจัดงานศพ โดยจัดงานบำเพ็ญกุศลศพอย่างใหญ่โต เพื่อเป็นการให้เกียรติแก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว ทั้งยังเป็นการแสดงความจงรักภักดี ความเคารพนับถือ”^{๓๕} ตอนมีชีวิตอยู่

^{๓๓} เกษม ขนบแก้ว, **หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังสือ**, (ภาควิชาภาษาไทย คณะศึกษามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ : วิทยาลัยครูสงขลา, ๒๕๓๖), หน้า ๖๗.

^{๓๔} พัน ดอกบัว, **พระพุทธศาสนากับคนไทย**, หน้า ๕๙.

^{๓๕} ทวี วรคุณ, **หลวงพ่อบุญรอด**, หน้า ๒๐๖.

เคยเคารพนับถืออย่างไร เมื่อล่วงลับดับขันธืไปแล้วก็ควรมีความเคารพนับถือเช่นเคยไม่เปลี่ยนแปลง ครอบครัวไทยจึงมักมีคำสอนบุตรหลานให้บำรุงเลี้ยงดูบิดามารดาในยามมีชีวิตอยู่ให้มีความสุขมากที่สุด ไม่ให้ดูต่ำกว่ากล่าวหรือตบตีบิดามารดา เพราะมีความเชื่อว่าจะทำให้ได้รับผลกระทบ คือ “เกิดเป็นเปรต มีจักรกรดพุดอยู่บนศีรษะ โลหิตไหลอยู่ไทรมกายร้องไห้ร้องครวญครางทั้งกลางวันกลางคืน”^{๑๖} ซึ่งตรงกับชาดกในพระพุทธศาสนาหลายเรื่องที่กล่าวถึงการไม่เชื่อฟังพ่อแม่แล้วได้รับความลำบากในภายหลัง แต่ปัจจุบันนี้เชื่อว่า “ผู้ที่คำพ่อแม่จะไม่ไม่มีใครคบค้าสมาคม จึงหาความเจริญไม่ได้”^{๑๗}

สังคมไทยจึงเน้นเรื่องกรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ทำให้ทุกคนต่างเกรงกลัวผลกรรมที่จะเกิดขึ้น เป็นอุบายวิธีที่ทำให้คนไทยมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่จิตใจงดงามโอบอ้อมอารีต่อคนทั่วไป ต่างร่วมกันทำหน้าที่ของตนเองอย่างเรียบร้อย โดยมุ่งหวังให้ได้รับผลกรรมดีมีชีวิตที่ประสบแต่ความสุข ธรรมจึงเป็นตัวกำหนดบทบาทของสมาชิกในครอบครัวให้รู้จักรักใคร่ปรองดองกัน อยู่ร่วมกันอย่างสมานสามัคคีไม่มีการทะเลาะกัน

สรุปได้ว่า สถาบันครอบครัวนับเป็นสถาบันแรกที่ยึดมั่นปลูกฝังค่านิยมที่ดีที่สุดในสถาบันหนึ่ง หลักธรรมที่ได้กล่าวมาจึงเป็นหลักธรรมที่สมาชิกภายในครอบครัวต้องช่วยกันยึดถือปฏิบัติร่วมกัน อันจะเป็นการสร้างความสัมพันธ์ความสมานสามัคคีที่ดีต่อกัน เรื่องความรักความผูกพันในครอบครัวของคนไทย ถ้าจะเปรียบความสัมพันธ์ที่เรามีอยู่ในแต่ละครอบครัวว่าเปรียบประดุจกาหรือสิ่งที่เชื่อมโยงให้เรามีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน รักใคร่สามัคคีกัน มองทุกคนในสังคมประดุจพี่น้องปรารถนาดีต่อกันและพร้อมที่จะเสียสละเพื่อความอยู่รอดของแต่ละครอบครัวแล้ว ความผูกพันนี้จะส่งผลสืบต่อไปยังสังคมที่ใหญ่ขึ้นไปจากครอบครัวไปถึงหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัดในที่สุดก็ถึงประเทศชาติ “เมื่อแต่ละหน่วยย่อยมีคุณลักษณะที่รักใคร่กลมเกลียวกันอย่างนี้แล้ว ก็เป็นหลักประกันได้ว่าประเทศชาติจะไม่มีวันสูญสลายไป จะคงเป็นชาติไทยตลอดกาลนาน”^{๑๘} ปัญหาสังคมจะลดน้อยเบาบางลงไปพร้อมกันด้วย จากสภาพการณ์เช่นนี้ทำให้สังคมมีการพัฒนาเจริญก้าวหน้าไปได้อย่างรวดเร็ว ทั้งนี้ เพราะประเทศชาติมีบุคลากรที่เปี่ยมล้นด้วยคุณภาพและศักยภาพตั้งแต่ระดับครอบครัวขึ้นไป

๔.๓ คุณค่าต่อปัญญา

^{๑๖} พร รัตนสุวรรณ, นรกร-สวรรค์ ภาคกรร, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๔๒), หน้า ๔๐๔.

^{๑๗} ณรงค์ เส่งประชา, วิถีไทย, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๙๓.

^{๑๘} วชิร รมเย็นนันทน์, “ความสัมพันธ์ในครอบครัวและความสัมพันธ์ฉันครูและศิษย์ในวรรณคดีไทย”, ภาษาและวรรณคดีไทย, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๓ (ธันวาคม ๒๕๓๓) : ๒๒-๓๑ .

ความเข้าใจโลกและชีวิตของผู้ประพันธ์ทำให้งานประพันธ์มีคุณค่าในฐานะที่เป็นเครื่องประเทืองปัญญา เพราะวรรณกรรมก่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจในธรรมชาติของมนุษย์ และนำความรอบรู้มาสู่ผู้อ่านทั้งในเรื่องของสรรพวิทยาการด้านต่าง ๆ และในเรื่องของโลกและชีวิต เป็นข้อมูลเสริมที่ช่วยประกอบหรือยืนยันความรู้ที่มาจากแหล่งอื่นที่แน่นแฟ้นกว่า เนื่องจากไม่ใช่ตำราจึงไม่มีวรรณกรรมเรื่องใดที่เขียนขึ้นเพื่อให้ความรู้โดยตรง

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน นิยามความหมายของ “ปัญญา” ไว้ว่าหมายถึงความรอบรู้, ความรู้ทั่ว, ความฉลาดเกิดแต่เรียนแต่คิด^{๑๙} และบุญมี แท่นแก้ว กล่าวว่า ปัญญาในพุทธปรัชญาเกิดจาก ๓ แหล่ง ดังนี้

๑) สุตมยปัญญา ปัญญาหรือความรู้เกิดจากการฟัง การศึกษาเล่าเรียน การอ่านจากตำรา หรือคัมภีร์ที่น่าเชื่อถือ ตลอดจนการรับถ่ายทอดจากผู้ที่น่าเชื่อถือได้ที่เรียกว่า ปรโตโมสะ ซึ่งตรงกับ ศัพท์ประมาณ ในปรัชญาอินเดีย

๒) จินตามยปัญญา ปัญญาหรือความรู้เกิดจากความคิด ไคร่ครวญ พิจารณาหาเหตุผลวิเคราะห์ สงเคราะห์ ที่เรียกว่า โยนิโสมนสิการ ซึ่งตรงกับ อนุमानประมาณ ในปรัชญาอินเดีย

๓) ภาวนามยปัญญา ปัญญาหรือความรู้เกิดจากการพัฒนาหรือเกิดจากประสบการณ์ตรง อันเกิดจากสัญญาบริสุทธิ์และสัญญาพิเศษซึ่งอาศัยพื้นฐานคือพุทธิปัญญอันมีมาโดยสัญชาตญาณ ซึ่งตรงกับ ประจักษ์ประมาณ ในปรัชญาอินเดีย^{๒๐}

วรรณกรรมทำหน้าที่ผู้สืบทอดวัฒนธรรมของชาติจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง เป็นสายใยเชื่อมโยงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชาติ ในวรรณกรรมมักจะบ่งบอกคติของคนในชาติไว้ เช่น วรรณกรรมสมัยสุโขทัยจะทำให้เราทราบว่าคติของคนไทยสมัยสุโขทัยนิยมการทำบุญให้ทาน การสาปแช่งคนบาปคนผิด มักจะสาปแช่งมิให้พระสงฆ์รับบิณฑบาตรจากบุคคลผู้นั้น ดังนี้ เป็นต้น วรรณกรรมของชาติมักจะเล่าถึงประเพณีนิยม คติชีวิต การใช้ถ้อยคำภาษา การดำรงชีวิตประจำวัน การแก้ปัญหาสังคม อาหารการกิน ที่อยู่อาศัย เสื้อผ้า เป็นต้น เพื่อให้คนรุ่นหลังมีความรู้เกี่ยวกับคนรุ่นก่อน ๆ และเข้าใจวิถีชีวิตของคนรุ่นก่อน เข้าใจเหตุผลว่าทำไมคนรุ่นก่อนๆ จึงคิดเช่นนั้น ทำเช่นนั้น ก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน ดังเช่น วรรณกรรมเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๒ ช่วยให้ผู้อ่านได้ทราบถึงพระราชพิธีต่าง ๆ เช่นพระราชพิธีโสกันต์ เป็นต้น หรือ เรื่องขุนช้างขุนแผน ทำให้ผู้อ่านเข้าใจประเพณีการเกิด การโกนจุก การบวช การแต่งงาน การเผาศพ เป็นต้น อย่างไรก็ตามคุณค่าทางวัฒนธรรมนี้เป็นเรื่องเฉพาะของแต่ละสังคม ถ้าสามารถสร้างให้เกิดความรู้สึกที่เป็นสากลคือมีอุดมคติเป็นกลาง สามารถเป็นที่ยึดถือของทุกสังคม ก็นับเป็นคุณค่าทางวัฒนธรรม

^{๑๙} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๖๘๗.

^{๒๐} บุญมี แท่นแก้ว, พุทธปรัชญาเถรวาท, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๖.

ที่ถือเป็นความสามารถอย่างยิ่ง และที่สำคัญก็คือว่าวัฒนธรรมอยู่ได้ส่วนหนึ่งก็เพราะมีวรรณกรรมบันทึกไว้เป็นหลักฐาน กล่าวอีกนัยหนึ่ง จะโดยรู้สึกลึกซึ้งหรือไม่ก็ตาม นักประพันธ์ย่อมจะแต่งเรื่องที่กำลังกล่าวถึงวัฒนธรรมของตน (และอาจจะของผู้คนอื่นด้วย) และในบางครั้งบางคราว เมื่อแปลหรือเรียบเรียงหรือเอาเค้าเดิมมาจากวรรณกรรมต่างประเทศก็จะกล่าวถึงวัฒนธรรมของต่างประเทศเท่าที่ตนรู้และเข้าใจด้วย ผู้อ่านก็จะเกิดความรื่นรมย์และชื่นชมหรือแปลกประหลาดไปกับวัฒนธรรมนั้น ๆ ด้วยความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคม เป็นหัวข้อสำคัญที่มักจะได้รับการนำเสนออยู่เสมอในการศึกษาและวิเคราะห์วรรณกรรม แนวการศึกษาได้รับการยอมรับมาโดยตลอดคือการศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมจากวรรณกรรม นั่นคือการมองในเชิงอุปมาว่า วรรณกรรมเปรียบเสมือนกระจกเงาที่ฉายสะท้อนให้เห็นภาพต่าง ๆ ของสังคม หรือดังคำเปรียบเปรยที่ได้รับการยึดถือมานานที่ว่า **"ดูวรรณคดีจากสังคม ดูสังคมจากวรรณคดี"** การศึกษาวรรณกรรมตามแนวคิดนี้ เป็นการศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมในวรรณกรรมในแง่มุมต่าง ๆ

เนื่องจากบทบาทของวรรณกรรมที่ชัดเจนมากที่สุด ก็คือผลกระทบทางด้านสังคม ซึ่งได้มีนักคิดนักเขียนทางด้านวรรณกรรมส่วนใหญ่ได้เน้นผลกระทบทางด้านนี้มาก เพราะถือว่าวรรณกรรมที่ดีจะต้องส่งผลกระทบต่อสังคมไม่มากก็น้อย ด้วยเหตุนี้จึงขอกกล่าวถึงเฉพาะผลกระทบหรืออิทธิพลทางด้านสังคม ซึ่งมีผู้แสดงความคิดเห็นไว้หลากหลายดังนี้คือนักวิจารณ์วรรณกรรมคนแรก ๆ ที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมในบริบทของวรรณคดีศึกษาของไทย คือ วิทย์ ศิวะศรียานนท์ ในหนังสือ **"วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์"** ในบทที่ชื่อว่า **"วรรณคดีและสังคม"** สิ่งที่เขาเสนอก็คือ วรรณกรรมไม่อาจเป็นอิสระจากอิทธิพลของสังคมได้ เพราะนักเขียนซึ่งเป็นผู้สร้างวรรณกรรมนั้นเปรียบเหมือนคนสามคน คือในฐานะของผู้แต่ง ในฐานะของสมาชิกของสังคม และเป็นพลเมืองของประเทศชาติ นักเขียนจึงยากที่จะหลีกเลี่ยงอิทธิพลของสังคมในยุคสมัยของตนได้^{๒๑} เช่นเดียวกับเมื่อพิจารณาตัวบทวรรณกรรม วิทย์ ก็อธิบายว่า กวีนิพนธ์เล่มใดเล่มหนึ่งก็สามารถมองได้สามแง่ คือ ในแง่ของศิลปะแท้ ๆ ในแง่ที่เป็นหลักฐานการพรรณนาความเป็นไปของยุคสมัย และในแง่ของการแสดงความคิดเห็นต่อสังคม ซึ่งในแง่หลังนี้ย่อมแสดงให้เห็นโลกทัศน์ของกวีที่มีต่อชีวิตและโลกคนไทยได้บันทึกชีวิตมนุษย์และโลกที่มนุษย์อาศัยในรูปแบบที่เรียกว่าวรรณคดีซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญเพราะวรรณคดีได้สะท้อนให้ทราบถึงสภาพความรู้สึกนึกคิดทางอารมณ์ ปรัชญา สภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ตลอดจนเหตุการณ์ต่างๆ ได้อย่างน่าสนใจ ฉะนั้นวรรณคดีไม่ว่าเรื่องใดก็ตามย่อมกล่าวถึง ความดี ความชั่วอุดมคติ ความริษยาอาฆาต เป็นต้น

ดังได้กล่าวแล้วว่า วรรณกรรมย่อมสัมพันธ์กับสังคม วรรณกรรมสะท้อนประสบการณ์ชีวิตในยุคสมัย ไม่ว่านักเขียนจะจงใจสะท้อนสังคมหรือไม่ก็ตาม นักวิจารณ์บางคนจึงกล่าวว่า วรรณกรรม

^{๒๑} วิทย์ ศิวะศรียานนท์, **วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๑๙), หน้า ๑๔๑ - ๑๔๒.

เป็นกระจกแห่งยุคสมัย เนื่องจากเป็นภาพถ่ายชีวิตของยุคสมัยนั่นเองความสัมพันธ์ของวรรณกรรมกับสังคมอาจจะเป็นไปได้ ๓ ลักษณะ คือ

๑. ลักษณะแรก วรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนของสังคมทั้งในด้านรูปธรรมและนามธรรม ด้านรูปธรรม หมายถึง เหตุการณ์ทั่วไปที่เกิดขึ้นในสังคม ส่วนด้านนามธรรมหมายถึง ค่านิยมในจิตใจของคนในสังคม ตลอดจนความรู้สึกนึกคิดของผู้เขียน Raymond Williams ผู้ศึกษาวรรณกรรมเชิงสังคม เรียกนามธรรมในวรรณกรรมว่าเป็น "**โครงสร้างของความรู้สึก**" ซึ่งหมายถึงทั้งค่านิยม ความรู้สึก ความปรารถนาและชีวิตจิตใจของคนในทัศนะและความรู้สึกของผู้เขียน ดังนั้น วรรณกรรมจึงเป็นการตอบสนองทั้งทางด้านการกระทำและความคิดของมนุษย์ต่อสังคม

ภาพสะท้อนวรรณกรรม แสดงออกถึงค่านิยม ค่านิยมในชีวิตจิตใจของคนในสังคม ตลอดจนความรู้สึกนึกคิด เกี่ยวโยงกับความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและความเชื่อในเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดของพระพุทธศาสนา เป็นการแสดงออกทางความเชื่อและความรู้สึกที่มนุษย์มีต่อสังคม เช่นกันค่านิยมในสมัยโบราณนั้นวัดและพระสงฆ์ถือเป็นที่พักของชนในสังคมไทย เพราะพระสงฆ์มีบทบาทโดดเด่นในหลาย ๆ ด้าน เช่น สามารถเป็นหมอรักษาโรคต่าง ๆ ได้เป็นผู้อุปการะเด็กกำพร้า หรือพ่อแม่ยากจนแล้วนำลูกมาทิ้งไว้ที่วัด พระช่วยสอนหนังสืออบรมบ่มนิสัยขัดเกลาจิตใจ และแนะแนวทางแห่งการเป็นพุทธมามกะที่ดีให้ด้วย และเมื่อปรารถนาสิ่งใดก็มักจะอ้อนวอนขอจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งก็ไม่พ้นพระอีกนั่นเอง ความสัมพันธ์ของคนไทยกับวัดยังมีอีกหลายอย่าง เช่น เมื่อใดมีความทุกข์ ไม่สบายใจ หรือ ไม่สบายกาย การไปกราบนมัสการพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์หรือปูชนียสถานทางพระศาสนานั้น ก็เป็นวิธีเยียวยารักษาใจได้เหมือนกัน

ดังนั้น การพิจารณาวรรณกรรมในฐานะเป็นภาพสะท้อนของสังคม จึงควรให้ความสำคัญกับตัววรรณกรรม และกลวิธีในการเสนออุดมการณ์ที่อาจปรากฏในวรรณกรรมชิ้นนั้น ๆ ด้วย

๒. ลักษณะที่สอง สังคมมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมหรือต่อนักเขียน นักเขียนอยู่ในสังคมย่อมได้รับอิทธิพลจากสังคมทั้งด้านวรรณกรรม ขนบประเพณี ศาสนา ปรัชญาและการเมือง อิทธิพลของสังคมที่มีต่อวรรณกรรมยังเป็นไปได้ในอีกลักษณะหนึ่งคือสภาพเศรษฐกิจและการเมืองกำหนดแนวโน้มของวรรณกรรม ปัจจัยทางเศรษฐกิจอาจทำให้นักเขียนต้องเขียนตามใจผู้อ่าน หรือตามใจเจ้าของสำนักพิมพ์ ส่วนด้านการเมืองการจำกัดขอบเขตในการแสดงความคิดเห็นก็เป็นการบั่นทอนเสรีภาพของนักเขียน ฐานะของนักเขียนในสังคมจึงเป็นสิ่งที่ควรสนใจ นักเขียนที่ดีจะปลดปล่อยตนเองให้พ้นอิสระจากการถูกบีบบังคับทางเศรษฐกิจ

๓. ลักษณะที่สาม วรรณกรรมหรือนักเขียนมีอิทธิพลต่อสังคม นักเขียนที่ยิ่งใหญ่นอกจากจะเป็นผู้มีพรสวรรค์ในการสร้างสรรค์วรรณกรรมให้มีชีวิต โน้มน้าวจิตใจผู้อ่านแล้วยังเป็นผู้มีทัศนะกว้างไกลกว่าคนธรรมดา ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเป็นเพราะเขามีความเข้าใจและเข้าถึงสภาพของมนุษย์และสังคม นักเขียนสามารถเข้าใจโลก และมองสภาพความเป็นจริงได้ลึกกว่าคนทั่วไปมองเห็นด้วยทัศนะที่

กว้างไกลและลุ่มลึก ภาพที่เขาให้จึงเป็นจริงยิ่งกว่าความเป็นจริง เพราะเป็นแก่นแท้ที่กลั่นกรองแล้ว ความเป็นจริง ด้วยเหตุนี้วรรณกรรมที่ยิ่งใหญ่จึงเป็นอมตะ เพราะไม่เพียงแต่จะเสนอภาพปัจจุบันอย่างถึงแก่นของความเป็นจริงเท่านั้น แต่ยังคาดคะเนความเป็นไปได้ในอนาคตได้อีกด้วย

วรรณกรรมจึงเป็นเครื่องมือที่ทำให้ครอบครัวมีกิจกรรมในการอ่านร่วมกันหากครอบครัวทำกิจกรรมร่วมกันโดยการอ่านหนังสือ และอ่านให้เด็ก ๆ ฟังบ่อย ๆ นับว่าเป็นกลยุทธ์และกระบวนการที่สำคัญต่อการพัฒนาเด็ก เพราะเด็กมีธรรมชาติที่อยากรู้ได้ยินเรื่องผู้คนรอบข้าง เราจึงสามารถอ่านหนังสือให้เด็กฟังตั้งแต่ยังเป็นทารก กระบวนการเหล่านี้ นำไปสู่การสร้างความคุ้นเคยระหว่างเด็กกับหนังสือ “ถือเป็นการบ่มเพาะนิสัยรักการอ่านหนังสือในเด็กได้อย่างแยบยล” อีกทั้ง “หนังสือ” ยังมีบทบาทสำคัญต่อการเสริมสร้างพัฒนาการของเด็กในทุกด้านเพราะเด็กสามารถได้ยินเสียงต่าง ๆ ได้ตั้งแต่อยู่ในครรภ์ เสียงดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นเสียงจากการอ่านหนังสือ เสียงพูดของแม่กับเด็กในห้องจึงมีผลช่วยในเรื่องของพัฒนาการของเด็กตั้งแต่แรกเกิดโดยเฉพาะถ้าเรามุ่งเน้นให้พ่อแม่ทุกคนเห็นความสำคัญของการอ่านหนังสือให้ลูกฟังรวมทั้งการเล่านิทานด้วยหนังสือตั้งแต่วัยเยาว์ ช่วยส่งเสริมพัฒนาการในเด็กเล็ก ๆ จากการที่ให้พ่อแม่อ่านหนังสือให้ลูกฟังตั้งแต่อายุได้เพียง ๖-๙ เดือน พบว่าเด็ก ๆ ที่เกิดมามีความสามารถในการอ่านเขียน และการคิดคำนวณสูงกว่าเด็กทั่วไปอย่างเด่นชัดเมื่อเข้าเรียนในระดับประถม

การเล่านิทานด้วยหนังสือไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อการสอนให้ลูกอ่านหนังสือออกแต่จุดประสงค์ที่สำคัญที่สุดคือให้ พ่อ แม่ ลูก “มีความสุขกับหนังสือร่วมกัน” หนังสือบางเล่มไม่มีตัวหนังสือแม้แต่ตัวเดียว มีเพียงรูปภาพ เพื่อให้พ่อแม่คิดหาคำพูดหรือแต่งเรื่องขึ้นเองเวลาที่พ่อแม่ได้พูดคุยกับลูก โดยมีหนังสือเป็นสื่อกลางคือช่วงเวลาแห่งความสุขของครอบครัว และเป็นการเชื่อมสายสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวให้แน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น

จากผลสำรวจเรื่องการส่งเสริมกิจกรรมการรวมพลังรักการอ่าน พบว่าการอ่านหนังสือด้วยกันเป็นแนวทางหนึ่งของการสร้างความสัมพันธ์ของ พ่อ แม่ กับลูก เพราะยังได้นำวิธีการเล่นกับลูกมาใช้ พ่อแม่และผู้เลี้ยงดูเด็กเรื่องการใช้นิทาน เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่อบอุ่นในครอบครัว และกระตุ้นพัฒนาการอย่างเป็นองค์รวม สร้างชีวิตด้วยหนังสือ โดยการสร้างหนังสือให้มีชีวิต หากเปลี่ยนมุมมองจากการอ่านหนังสือไปสู่การใช้นิทานเป็นเครื่องมือสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างกันและกัน ถือว่าเป็นสะพานเชื่อมโยงที่สำคัญ หนังสืออาจไม่ได้มีคุณค่าอะไรหากถูกวางทิ้งไว้หรือเพียงแค่เปิดอ่านผ่าน ๆ ให้หนังสือขับเคลื่อนโลดแล่นเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มครอบครัวที่พ่อแม่และผู้ปกครองมีเด็กเล็กวัย ๖ เดือน เป็นต้นไปพ่อแม่และผู้เลี้ยงดูเด็กในด้านการใช้นิทาน เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่อบอุ่นในครอบครัว และกระตุ้นพัฒนาการของเด็กอย่างเป็นองค์รวมเด็กปฐมวัยเรียนรู้ที่จะพูดเป็นคำเมื่ออายุประมาณ ๑ ขวบ และค่อย ๆ เรียนรู้ที่จะพูดด้วยคำสองคำและเป็นประโยคสั้น ๆ เมื่ออายุมากขึ้น และค่อย ๆ พัฒนาการใช้ภาษาขึ้นเรื่อย ๆ “งานวรรณกรรมสามารถส่งเสริม

พัฒนาการทางภาษาของเด็กได้เป็นอย่างดี” ผู้ใหญ่ควรให้เด็ก ๆ ได้มีโอกาสดูหนังสือภาพ และควรอ่านคำอธิบายประกอบภาพ ซึ่งอาจจะเป็นคำ ๆ คำสัมผัสคล้องจองหรือเป็นประโยคอธิบายสั้น ๆ เกี่ยวกับภาพให้เด็กฟัง ให้เด็กได้คุ้นเคยกับคำและเสียง และสังเกตความสัมพันธ์ระหว่างเสียง ความหมาย และภาพทั้งนี้ผู้ใหญ่ควรอาศัยหนังสือภาพในการสนทนาเกี่ยวกับภาพ ซึ่งช่วยให้เด็กได้ฝึกฝนการพูด รู้จักคำศัพท์ และการใช้ภาษา ตลอดจนรู้จักสังเกตรายละเอียดต่าง ๆ ของภาพและความหมายจากภาพเวลาเพียงไม่กี่นาทีในแต่ละวันเลือกหนังสืออะไรก็ได้ที่พ่อหรือแม่ชอบและคิดว่าลูกจะชอบ เด็กชอบดูภาพและฟังเสียงของพ่อแม่เด็กจะเจริญเติบโตไปพร้อม ๆ กับความรู้สึกลึกซึ้งว่าหนังสือคือสิ่งที่แสนน่ารักและมีคุณค่า การส่งเสริมให้เกิดการอ่านจะพัฒนาต่อ ๆ ไป จากหนังสือเล่มแรก เป็นเล่มที่สอง ที่สาม และมีหนังสือเป็นเพื่อนชีวิตตลอดไป คงต้องเป็นกิจกรรมที่ทุกคนครอบครัวต้องช่วยกันอ่านวันละนิด จนติดเป็นนิสัยประเด็นสำคัญที่เป็นจุดแข็งของการอ่าน คือ เลือกรวณกรรมที่ชอบก่อนอาจจะเป็นของสุนทรภู่ก็ได้ เพราะอ่านง่ายสามารถทำความเข้าใจได้ไม่ยากแล้วค่อย ๆ เปลี่ยนเป็นวรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ ของผู้แต่งหลาย ๆ ท่าน อาจเป็นที่โดนใจนักอ่านทั้งหลาย จะนำมาซึ่งความอบอุ่นเหนียวแน่นของสถาบันครอบครัว รวมถึงมุมมองตามหลักคำสอนของศาสนาพุทธที่สอดแทรกอยู่เป็นระยะ แต่ไม่ทำให้คนอ่านรู้สึกเหมือนตัวเองกำลังถูกสั่งสอน เพราะผู้เขียนมีความสามารถสูงและมีความชำนาญในการบรรยายและเรียงร้อยถ้อยความให้สละสลวยและจดจำง่าย

๔.๔ สรุป

จากการศึกษาวรรณกรรมเรื่องหลวงพ่อบุญรอดวัดโบสถ์ พบว่า วรรณกรรมมิใช่เป็นแต่เพียงสื่ออย่างเดียว หากสิ่งที่แฝงลึกลงไปเบื้องหลังระหว่างตัวอักษร ยังสะท้อนให้เห็นถึงความตื่นลึกทบทวนทางภูมิปัญญาของผู้เขียน และลึกลงไปเบื้องหลังปัญญานั้นก็คือความจริงใจที่ผู้เขียนสะท้อนต่อตัวเองและต่อผู้อ่าน วรรณกรรมเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์ ชาติที่เจริญแล้วทุกชาติจะต้องมีวรรณกรรมเป็นของตัวเอง และวรรณกรรมจะมีมากหรือน้อย ดีหรือเลว ก็แล้วแต่ความเจริญของงานแห่งจิตใจของชนในชาตินั้น ๆ วรรณกรรมเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า ชาติใดมีความเจริญทางวัฒนธรรมสูงแค่ไหนและยุคใดมีความเจริญสูงสุด ยุคใดมีความเสื่อมทรามลง เพราะฉะนั้นวรรณกรรมแต่ละชาติ จึงเป็นเครื่องชี้วัดได้ว่า ยุคใดจิตใจของประชาชนในชาติ มีความเจริญหรือเสื่อมอย่างไร ด้วยเหตุนี้วรรณกรรมจึงเป็นเครื่องมือสื่อสารความรู้สึกนึกคิดถ่ายทอดจินตนาการและแสดงออกซึ่งศิลปะอันประณีตงดงาม การศึกษาหรืออ่านวรรณกรรมแต่ละเรื่องทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพสังคม วัฒนธรรมการเมือง และเศรษฐกิจ ของยุคสมัยที่ผู้ประพันธ์ได้สะท้อนผ่านมุมมองของตนออกมา รวมทั้งทำให้ผู้อ่านเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของผู้คนที่มีต่อสภาพการณ์เหล่านั้นด้วย

ดังนั้นวรรณกรรมจึงมีความสำคัญต่อมนุษย์แทบทุกด้านอาจกล่าวได้ว่า สังคมมนุษย์ที่เจริญมีอารยธรรม และเทคโนโลยีในปัจจุบันนี้ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของวรรณกรรมทั้งสิ้น วรรณกรรมต่างมีบทบาท ความสำคัญ และอิทธิพลไม่มากนักน้อย วรรณกรรมเป็นผลงานการสร้างสรรค์จากปัญญา มนุษย์ที่เกิดจากการเรียนรู้และพัฒนาออกมาเป็นวรรณกรรม เพราะมนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีสมองและภูมิปัญญา การบริโภคอาหารเพื่อสร้างความเจริญเติบโตทางร่างกายเช่นเดียวกับสิ่งมีชีวิตชนิดอื่นคงไม่เพียงพอสำหรับมนุษย์เป็นแน่แท้ เพราะมนุษย์นั้นยังต้องการอาหารทางใจด้วย

คุณค่าต่อบุคคล คือวรรณกรรมให้สารประโยชน์ต่อบุคคลอันเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้และฝึกทักษะ ส่งเสริมในการเรียนรู้ทางด้านภาษา และช่วยให้มีโอกาสฝึกทักษะ ส่งเสริมให้รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ชี้ให้เห็นสภาพของชีวิตมนุษย์ในสังคม ให้ประสบการณ์จำลองชีวิตในแง่มุมต่าง ๆ ชีวิตที่สมบูรณ์พูนสุข ยากแค้น อับเฉา ถูกกดขี่ จอเงา อารักขา โศก เป็นต้น

คุณค่าต่อสังคม วรรณกรรมมีส่วนให้ความสำนึกของสังคม หรือโน้ตชนร่วมของสังคม โดยวิธีเสนอแนวคิดต่อผู้อ่านโดยส่วนรวม เป็นการปลูกฝังทัศนคติต่อสังคมแก่ผู้อ่าน และมีกลวิธีในการนำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ผู้อ่านเห็นพ้องกับแนวคิดที่ผู้ประพันธ์เสนอมาในรูปวรรณกรรม หรือให้ผู้อ่านเลือกรูปแบบของสังคมตามทัศนะของตนเองรวมมากับการบันเทิงใจในวรรณกรรมด้วย ซึ่งเป็นตัวเร่งเร้า ส่งเสริมให้ผู้อ่านอันเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมยอมรับแนวคิดเหล่านั้น และมีโน้ตชนร่วมต่อสังคม คือ ศีลธรรม กรอบจารีตประเพณี และธรรมเนียมต่าง ๆ เสนอแนวคิดร่วมในการเปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่สภาพที่ดีกว่า และชะลอการเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่สภาพชีวิตเลวลง หรือมีความรับผิดชอบต่อสังคมในฐานะเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมนั้น วรรณกรรมได้เสนอแนวคิดร่วมของการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมโดยไม่หยุดนิ่ง เพื่อไปสู่สภาพของสังคมมนุษย์ที่ดีกว่า

คุณค่าทางปัญญา วรรณกรรมเรื่องหลวงพ่อบุญวัดโบสถ์ วรรณกรรมแทบทุกเรื่องผู้อ่านจะได้รับความคิด ความรู้เพิ่มขึ้นไม่มากนักน้อย มีผลให้สติปัญญาแตกฉานทั้งทางด้านวิชาการ ความรู้รอบตัว ความรู้เท่าทันคน ความเห็นอกเห็นใจต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตัวละครในเรื่องให้ข้อคิดต่อผู้อ่านขยายทัศนคติให้กว้างขึ้น บางครั้งก็ทำให้ทัศนคติที่เคยผิดพลาดกลับกลายเป็นถูกต้อง เกิดความรักในฐานะเป็นเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน พร้อมกันนี้วรรณกรรมแทบทุกเรื่องจะแทรกสัจธรรมที่ผู้อ่านสามารถนำมาใช้ประโยชน์ทำให้จิตใจสูงขึ้น หรือนำมาใช้ประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน หน้าที่ทางสังคมของวรรณกรรม อาจจะมีใช้การแก้ปัญหาทางสังคมในเชิงปฏิบัติ หรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมนุษย์ในระยะสั้น แต่เป็นหน้าที่ของการให้แสงสว่างทางปัญญา